

Sygn. akt IV CNP 30/18

POSTANOWIENIE

Dnia 15 marca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Grzegorzcyk

w sprawie ze skargi uczestnika postępowania
o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia
Sądu Okręgowego w G.
z dnia 18 stycznia 2016 r., sygn. akt III Ca [...],
w sprawie z wniosku Skarbu Państwa - Naczelnika Urzędu Celnego z siedzibą
w G. obecnie Naczelnika [...] Urzędu Celno-Skarbowego w G.
przy uczestnictwie H. - [...] Spółki Jawnej w B.
o orzeczenie przepadku,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 15 marca 2019 r.,

- 1. odrzuca skargę;**
- 2. oddala wniosek wnioskodawcy o zasądzenie kosztów postępowania wywołanego wniesieniem skargi.**

UZASADNIENIE

W skardze wniesionej w dniu 18 stycznia 2018 r. uczestniczka H. - [...] Sp. j. w B. wniosła o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego postanowienia Sądu Okręgowego w G. z dnia 18 stycznia 2016 r., oddalającego apelację skarżącej od postanowienia Sądu Rejonowego w G., uwzględniającego wniosek Skarbu Państwa - Naczelnika Urzędu Celnego w G. o orzeczenie przepadku.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 424¹ § 1 i art. 519² § 1 k.p.c. można żądać stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, jeżeli przez jego wydanie stronie została wyrządzona szkoda, a zmiana lub uchylenie orzeczenia w drodze przysługujących stronie środków prawnych nie było i nie jest możliwe. Z przepisów tych wynika, że jedną z przesłanek dopuszczalności skargi jest wyczerpanie przez skarżącego wszystkich stawianych do jego dyspozycji przez system prawny mechanizmów, umożliwiających korektę niezgodnego z prawem rozstrzygnięcia sądu przez jego zmianę bądź uchylenie.

Założenie to odpowiada subsydiarnemu charakterowi skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, jako nadzwyczajnego środka prawnego, który nie służy uchyleniu lub zmianie orzeczenia, lecz inicjuje pierwszą fazę postępowania zmierzającego do realizacji odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa z tytułu wydania niezgodnego z prawem prawomocnego orzeczenia sądu (art. 417¹ § 2 k.c. w związku z art. 77 Konstytucji RP). Odpowiedzialność ta może aktualizować się tylko wtedy, gdy poszkodowany uczynił wszystko, aby wyeliminować źródło szkody i dopiero bezskuteczność dostępnych narzędzi procesowych lub ich brak może - w razie wystąpienia szkody - uzasadniać roszczenie o jej naprawienie, a tym samym dopuszczalność skargi, o której mowa w art. 424¹ i art. 519² k.p.c. (por. druk sejmowy IV kadencji nr 2696, pkt 4).

Stosownie do tego, w skardze o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia skarżący jest zobligowany każdorazowo wykazać, że wzruszenie zaskarżonego orzeczenia w drodze innych środków prawnych nie było

i nie jest możliwe (art. 424⁵ § 1 pkt 5 k.p.c.). Wymaganie to ma konstrukcyjny charakter, a jego niespełnienie pociąga za sobą odrzucenie skargi przez Sąd Najwyższy jako niedopuszczalnej (art. 424⁸ § 1 k.p.c.). Niezależnie od tego, Sąd Najwyższy odrzuca skargę o stwierdzenie niezgodności z prawem, jeżeli zmiana zaskarżonego orzeczenia w drodze innych środków prawnych była lub jest możliwa (art. 424⁸ § 2 k.p.c.).

Ustawą z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz. U. z 2018 r., poz. 5 ze zm., dalej - „u.SN”) wprowadzono do porządku prawnego skargę nadzwyczajną - nowy nadzwyczajny środek zaskarżenia, o szerokich podstawach, obejmujących m.in. naruszenie zasad, wolności i praw określonych w Konstytucji RP oraz rażące naruszenie prawa przez błędną wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie (art. 89 § 1 u.SN). Skarga ta może być wniesiona w terminie 5 lat od uprawomocnienia się orzeczenia (art. 89 § 3 u.SN), przy czym w okresie 3 lat od dnia wejścia w życie ustawy o Sądzie Najwyższym może służyć podważaniu prawomocnych orzeczeń sądowych wydanych przed wejściem tej ustawy w życie, lecz po dniu 17 października 1997 r. (art. 115 § 1 u.SN). Ustanowiono w ten sposób kolejny instrument prawny pozwalający na uchylenie lub zmianę prawomocnego orzeczenia sądu powszechnego kończącego postępowanie w sprawie (art. 89 § 1 w związku z art. 91 § 1 u.SN), przy czym obejmuje on także - we wskazanych granicach czasowych - orzeczenia, które uprawomocniły się przed wejściem w życie ustawy o Sądzie Najwyższym, tj. przed dniem 3 kwietnia 2018 r.

Otwarcie drogi do obalania prawomocnych orzeczeń wydanych przed dniem 3 kwietnia 2018 r. przez wniesienie skargi nadzwyczajnej musi rzutować na dopuszczalność żądania stwierdzenia niezgodności tych orzeczeń z prawem w drodze skargi uregulowanej w art. 424¹ i n. k.p.c., skoro - jak wynika z przywołanych już art. 424¹ § 1 oraz art. 519² § 1 k.p.c. - dopuszczalność skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest warunkowana niedostępnością instrumentów pozwalających doprowadzić do zmiany lub uchylenia kwestionowanego rozstrzygnięcia. Dotyczy to zresztą nie tylko orzeczeń wydanych przed wejściem w życie ustawy o Sądzie Najwyższym, lecz także po tym dniu. Jeżeli bowiem stan prawny stwarza dodatkową, nieprzewidzianą dotychczas, gwarancję zgodności z prawem orzeczeń

zapadających w postępowaniu sądowym, umożliwiając zmianę lub uchylenie wadliwego rozstrzygnięcia poza trybem skargi kasacyjnej i skargi o wznowienie postępowania, to skorzystanie z tej gwarancji - na równi ze skorzystaniem ze skargi kasacyjnej i skargi o wznowienie postępowania - powinno poprzedzać realizację ewentualnej odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa. Gwarancja ta zakłada możliwość usunięcia źródła szkody, co może uczynić odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa bezprzedmiotową (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 2018 r., III CNP 19/18, niepubl. i z dnia 10 stycznia 2019 r., II CNP 2/18, niepubl.).

Związku tego nie przekreśla to, że wyłącznie legitymowane do wniesienia skargi nadzwyczajnej są podmioty określone w art. 89 § 2 u.SN, a od orzeczeń, które uprawomocniły się przed dniem 3 kwietnia 2018 r. - jedynie Rzecznik Praw Obywatelskich i Prokurator Generalny (art. 115 § 1a u.SN). Strona nie może wprawdzie wystąpić ze skargą nadzwyczajną samodzielnie, może jednak zwrócić się do uprawnionego podmiotu o jej wniesienie (por. § 335a - 335m rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r. - Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury, jedn. tekst: Dz. U. z 2017 r., poz. 1206). Zwrócenie się do uprawnionego podmiotu nie obliuguje go do wniesienia skargi, aktywność ta jest jednak nieodzowna, ponieważ strona czyni w ten sposób zadość bezwzględnemu wymaganiu wykorzystania wszelkich dostępnych dla niej prawnych mechanizmów służących wzruszeniu prawomocnego orzeczenia, co warunkuje dopuszczalność skargi o stwierdzenie jego niezgodności z prawem i uruchomienie odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa. Dopiero negatywna ocena podmiotu uprawnionego do wniesienia skargi nadzwyczajnej i wynikająca z niej obiektywna niemożność - z punktu widzenia strony - uchylenia lub zmiany prawomocnego orzeczenia w drodze skargi nadzwyczajnej, otwiera drogę do żądania stwierdzenia niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 2018 r., III CNP 19/18, niepubl. i z dnia 10 stycznia 2019 r., II CNP 2/18, niepubl.).

Subsydiarny charakter skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia względem skargi nadzwyczajnej potwierdza treść

art. 89 § 4 i art. 115 § 2 u.SN, które przewidują - w określonych w nich przypadkach - zaniechanie uchylenia lub zmiany prawomocnego orzeczenia przez Sąd Najwyższy rozpoznający skargę nadzwyczajną, mimo jego nieprawidłowości i poprzestanie na wydaniu orzeczenia stwierdzającego niezgodność zaskarżonego orzeczenia z prawem. W sytuacjach tych skarga nadzwyczajna realizuje funkcje zbliżone do skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, otwierając drogę do odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa, przy zachowaniu kwestionowanego orzeczenia w obrocie. Inicjowane skargą nadzwyczajną postępowanie przed Sądem Najwyższym staje się natomiast wtedy jednym z postępowań, o których stanowi art. 417¹ § 2 zdanie pierwsze k.c. (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 grudnia 2018 r., III CNP 19/18, niepubl. i z dnia 10 stycznia 2019 r., II CNP 2/18, niepubl.).

W konsekwencji, niezależnie od wymagania określonego w art. 424⁵ § 1 pkt 5 k.p.c., w stanie prawnym ukształtowanym przez wejście w życie obowiązującej ustawy o Sądzie Najwyższym, Sąd Najwyższy, badając dopuszczalność skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, musi uwzględnić, że na skutek zmiany stanu prawnego możliwe stało się wzruszenie także takich prawomocnych orzeczeń sądowych, które stały się prawomocne przed dniem 3 kwietnia 2018 r. Dotyczy to także sytuacji, w których skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia została wniesiona przed wejściem w życie ustawy o Sądzie Najwyższym. W ustawie tej nie zawarto żadnych regulacji intertemporalnych, które dotyczyłyby relacji między skargą nadzwyczajną, a skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Nie ma w związku z tym przeszkód do wzruszenia w drodze skargi nadzwyczajnej także tych prawomocnych orzeczeń, objętych czasowym zakresem zastosowania skargi nadzwyczajnej, co do których w chwili wejścia w życie ustawy o Sądzie Najwyższym toczyło się postępowanie wszczęte skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia.

Sytuacja, w której na skutek wprowadzenia skargi nadzwyczajnej, wzruszenie prawomocnego orzeczenia stało się możliwe już po wniesieniu skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, skutkuje następczą niedopuszczalnością skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem

(por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 2018 r., I CNP 43/17, niepubl., z dnia 10 stycznia 2019 r., II CNP 2/18, niepubl., z dnia 10 stycznia 2019 r., II CNP 15/18, niepubl., i z dnia 11 stycznia 2019 r., II CNP 53/18, niepubl.). Nie ma w tej mierze znaczenia okoliczność, że stan prawny obowiązujący w chwili uprawomocnienia się kwestionowanego orzeczenia i wniesienia skargi o stwierdzenie jego niezgodności z prawem nie przewidywał skargi nadzwyczajnej, skoro warunkiem dopuszczalności skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest nie tylko to, że zmiana lub uchylenie orzeczenia nie było możliwe w przeszłości, lecz także to, iż nie jest to możliwe w chwili miarodajnej do oceny dopuszczalności skargi (art. 424¹ § 1 i art. 519² § 1 k.p.c.). Następca niedopuszczalność skargi pociąga za sobą jej odrzucenie, zgodnie bowiem z powołanym już art. 424⁸ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy skargę tę odrzuca, jeżeli zmiana zaskarżonego orzeczenia w drodze innych środków prawnych jest możliwa. Przepis ten *lege non distinguente* dotyczy również takiej sytuacji, w której możliwość zmiany zaskarżonego prawomocnego orzeczenia otworzyła się następnie, już po wniesieniu skargi (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2019 r., II CNP 2/18, niepubl. i z dnia 11 stycznia 2019 r., II CNP 53/18, niepubl.).

W okolicznościach sprawy przedmiotem skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia było prawomocne postanowienie kończące postępowanie w sprawie, wydane w dniu 18 stycznia 2016 r. Postanowienie to jest objęte przedmiotowym i czasowym zakresem zastosowania skargi nadzwyczajnej (art. 115 § 1a w związku z art. 89 § 1 u.SN). Wniesiona skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia okazała się tym samym następnie niedopuszczalna, co prowadziło do jej odrzucenia (art. 424⁸ § 2 w związku z art. 13 § 2 k.p.c.).

Z tych względów, Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

Wniosek o zasądzenie kosztów postępowania skargowego na rzecz wnioskodawcy oddalono, ponieważ w odpowiedzi na skargę nie dostrzeżono jej następcej niedopuszczalności, poprzestając na wniosku o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania, względnie jej oddalenie (por. postanowienia Sądu

Najwyższego z dnia 11 stycznia 2002 r., III CKN 563/01, niepubl. i z dnia 6 listopada 2018 r., II CNP 18/18, niepubl.).